

הרב שמעון לפיד

מעקימת שפתיך ניכר שת"ח אתה

ישנו סיפור תמוה בגמ' מסכת מעילה יז. :

"שאל ר' מתיא בן חרש את ר' שמעון בן יוחאי בעיר [רומי] :

מנין לדם שרצים שהוא טמא?

אמר ליה: דאמר קרא 'וזה לכם הטמא' (ויקרא יא)

אמרו לו תלמידיו: חכים ליה בן יוחאי (רש"י: אמרו לו לרבי מתיא

תלמידיו של ר' מתיא. חכים לו בן יוחאי - כבר נתחכם בן יוחאי

שיודע לומר דבר זה).

אמר להם: תלמוד ערוך בפיו של ר' אלעזר ברבי יוסי (רש"י: ולא

אמרה מדעתו).

שפעם אחת גזרה המלכות גזרה ... אמרו מי ילך ויבטל הגזרות?

ילך ר' שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים. ואחריו מי ילך?

ר' אלעזר בר' יוסי ... אמר להו ר' יוסי: אנא אזלין, דלמא עניש

ליה ר' שמעון דקא מסתפינא.

קביל עליה (ר' שמעון) דלא ליענשיה. - אפילו הכי ענשיה:

כשהיו מהלכין בדרך נשאלה שאלה זו בפניהם: מנין לדם השרץ שהוא

טמא? עקם פיו ר' אלעזר בר' יוסי ואמר: 'וזה לכם הטמא'.

אמר ליה ר' שמעון: מעקימת שפתיך אתה ניכר שתלמיד חכם אתה - אל

יחזור הבן אצל אביו!"

וכתבו התוספות "בירושלמי מפרש שאחזתו אסכרא, נכשנזכר ר' שמעון

על תנאי שהתנה [להשיבו אל] אביו, חזר ונתפלל עליו ונתרפא".

סיפור זה מעורר כמה תמיהות:

(1) "חכים ליה בן יוחאי" - וכי משום שידע לציין מקור נחשב כחכם

מיוחד?

(2) מה הכוונה בביטוי "עקם את פיו"?

(3) מדוע העניש רשב"י את ר'אבר"י ו"רש"י" פירש "הואיל והורית

לפני" - בגלל שהורה לפני מי שגדול ממנו. ועדיין הדבר קשה.

(4) מדוע רשב"י לא ענה בשם אומרו, כשענה "וזה לכם הטמא"?

כבר עסקו בזה רבים. עיין למשל, בעין יעקב, בחידושי הגאונים על

אתר, ובספרו של הרב ראובן מרגליות דברי חכמים וחידותם - ועדיין

הדברים אינם מיושבים כל צרכם.

נראה שהדברים מתבהרים על פי בראשית רבה (פרשה סי') המצויין בגליון הש"ס: "רשב"י אומר טמא - הטמא [כלומר, למד מהה"א המיותרת], ר' אלעזר בן יוסי אומר זה - וזה [כלומר למד מהו"ו המיותרת]".

בדיוק אותה שנים שמוזכרים בגמרא חולקים כאן! המחלוקת ביניהם היא בעקרון יסודי: האם דורשים ו"ו שבתחלת המלה. רשב"י באופן עקרוני אינו דורש ווין ליתור כמו שמובא בגמ' מנחות נא: "ור"ש... ויו לא דריש", וכן הוא בסנהדרין יד. ובכוסה ו: וואמנם תמוס' במנחות הקשה על כך מכנה' נא. וצ"ל שלר"ש רק ו"ו שהיא מיותרת בעליל כמו בפסוק "ובת איש כהן" - רק היא נדרשת]. וכך נשתל"לו הדברים: נשאלה הסאלה בפניהם מנין לדב השרץ שהוא טמא? ספץ וענה ראבר"י "וזה לכם הטמא", הוא הדגיש את הו"ו להורות שמהו"ו המיותרת נדרש, וזהו "עקם את פיו"! אמר לו רשב"י: מעקימת פיך, כלומר מהדגשתך, אתה רוצה להראות שאתה תלמיד חכם, ותולק על העקרון שלי, שאין דורשין ו"ו כזו. - זוהי חוצפה, ולכן "אל יחזור הבן אצל אביו". כשנשאל ר"ש פעם שניה הוא ענה "וזה לכם הטמא" והתכוין למקור שלו: "הטמא" התלמידים זכרו שבפעם הקודמת לא ענה רשב"י ולכן אמרו "חכים ליה בן יוהאי", ור' מתיא בן חרש סבר שזה אותו מקור שאמר ראבר"י - ולא היא, ר"ש התכוין ללמוד מהה"א המיותרת.